

nasvetih, kajti prepričani smo, da bi se kmalo tudi pri nas udomačilo tako pridelovanje semenskega krompirja.

Trgovinska in obrtna zbornica

(Dalje.)

Sicer je pa ločenje zavarovanja za slučaj bolezni od zavarovanja proti nezgodam, s preskrbljevanjem v starosti ali ne, tudi zaradi tega neugodno, ker se v slučajih nevsrtnne nezgode le prav redkokrat dá določiti, je li dolžnost izplačevanja odškodnine podporni blagajnici za bolne ali pa zavarovanju proti nezgodam. Ako bi se pa vsa zavarovanja združila, take težkoče bi se niti ne pojavljale.

Izvestno se more tudi reči, da bi osnova po državi prirejenega zavarovalnega urada ne bila prav nič težavna, ako bi državni zavarovalni urad, oziroma pokrajinski zavarovalni uradi vsprejeli tudi opravljanje zavarovanja za slučaj bolezni, ker bi se po upravni udeležitvi delavcev in gospodarjev mnogo uprostila ter bi bila cenejša.

Za tako obširno delovanje, kakor bi ga imelo državne zavarovanje, je prosta in točna razvrstitev opravil nepogojno potrebna. Neizbežno potrebna je tedaj tudi tesna in natančna razvrstitev zavarovalnine s stalnimi postavki, ki bi bili toliko viši, kolikor veči bi bila nevarščina; naposled bi bilo potrebno tudi zavarovanje po določeni mezdi, oziroma po mezdah razredih. Sicer nimamo zanesljivega merila, po katerem bi se mogli določiti taki dostavki; toda resna in trdna volja, naj bi se pričelo s takim ljudomilim delom, našla bi začasno naredbo dovolj opore v sestavljenih statistikah nemške države, avstrijske rudarske obrti, avstrijskega zavarovalnega društva proti nezgodam in več družih podpornih blagajnic in na podlagi teh bi se dalo vsaj približno pravo zadeti.

Gledé uplačevanja zavarovalnine misli najudanejša podpisana trgovinska in obrtna zbornica, naj bi za to veljala pravila, kakoršna so propisana zadružnim blagajnicam za bolne in naj bi uplačevali zavarovalnino po $\frac{1}{3}$ gospodarji in po $\frac{2}{3}$ delavci; to pa zato, ker mora nepogojno blagodejno uplivati na delavca, ako po največem sam za-se skrbi, in ker se gospodarjem ne morejo nalagati pretežka bremena.

Zavarovalnine bi uplačevali gospodarji ter bi bili ti tudi za to poroki.

Z uplačevanjem $\frac{1}{3}$ zavarovalnine ter z upravno udeležitvijo storé gospodarji dovolj in zagotavljajo s tem tudi nekako pravno ter gmotno poročstvo, skrbeti zato, da se bode vse ukrenilo, kar bi utegnulo zmanjševati bolezni in nezgode. S tem pa bi se zmanjšali tudi upravni stroški in dosegli ugodnejši postavki zavarovalnin. Niti najboljše primerjanje med „dolžnostjo poročstva“ in „zavarovanjem proti nezgodam“ bi ne moglo imeti boljšega vspeha in je tedaj razdelitev doneskov po navzočem predlogu tudi najpravičnejša in najumnija.

Utegnil bi kdo pomišljati na razdelitev zavarovalnin po $\frac{1}{3}$ za gospodarja in po $\frac{2}{3}$ za zavarovanca ter ugovarjati, da bi se delavec s tem preveč obremenjeval.

Take ugovore preprečiti, naj se navede tū primer, iz katerega se razvidi: a) koliko imata uplačevati gospodar in zavarovanec po navzočem predlogu za vse tri zavarovalne stroke, in b) koliko pa le za dve zavarovalni stroki, to je za zavarovanje proti nezgodi in za zavarovanje v bolezni.

a) Po navzočem predlogu bi bilo plačevati zavarovancu obrtnega pravega nevarnostnega razreda

o letnem zaslužku 300 gold. 5% zavarovalnine s 15 gold.; od teh bi plačal $\frac{1}{3}$, to je 5 gold. gospodar, zavarovanec pa $\frac{2}{3}$, to je, 10 gold.;

b) po sedanji mnogostrani navadi plačeval bi zavarovanec v podporno blagajnico od letnega zaslužka 300 gold. 2% . . . . . 6 gold. — kr. in 10% od teh 6 gold. gospodar — „ 60 „

tedaj skup . . . . . 6 gold. 60 kr.

Po izrecilu c. kr. vladnega svetnika Julija Kaana iznašala bi zavarovalnina za zavarovanje proti nezgodam o letnem zaslužku 300 gold. $1\frac{1}{2}\%$ ali 4 gold. 50 kr., in bi plačeval zavarovanec $\frac{1}{4}$ ali 1 gold. $12\frac{1}{2}$ krajc., gospodar pa $\frac{3}{4}$ ali 3 gold. $37\frac{1}{2}$ kr.

Po primeru b) bi se plačevalo torej za zavarovanje proti boleznim in nezgodam zavarovalnin vsega skupaj 11.10 gold., in sicer bi plačeval zavarovanec 7.12 $\frac{1}{2}$ gl., gospodar pa 3.97 $\frac{1}{2}$ gold.

Razvidno je iz teh dveh primerov, da bi imel zavarovanec po navzočem nasvetu za vse tri zavarovalne stroke le 2.87 $\frac{1}{2}$ gold. več na leto plačevati in gospodar 1.02 $\frac{1}{3}$ gold.

Pomislilo naj bi se torej na vse koristi predlaganega vesoljnega zavarovanja, t. j. zavarovanja za slučaj bolezni, nezgod in nezmožnosti za prislužek vsled onemoglosti, tudi zaradi starosti, in ni sumneti, da bi vsi prizadeti tako male prestroške prav radi prevzeli, kajti saj bi imeli upanje do mnogo večih dobrot.

Vrhu tega je pa tudi v prid ustanovi, da se glavni del uplačila odloči zavarovancem, ker so le oni sami uživalci in ker jim je tudi moralna dolžnost, paziti na to, da se zavarovalnine točno vplačujejo in da se njim pripadajoče odškodnine pošteno ter vestno izplačujejo, kajti v tako obsežni ustanovi je ravno poglavito sodelovanje uživalcev najboljše poročstvo za pošteno poslovanje in nje živetnost.

(Dalje prihodnjič.)

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

23.

Na čem so pisali starodavni narodi.

Iz prvega so ljudje zapisovali vse, kar se jim je znamenitega prigodilo, na trpežne stvari, ki se ne pokvarijo kmalu, na pr. na zbrušen kamen, na gladke stene, na svinčene in medene plošče, na dobro žgano in zbrušeno opeko in na les. Podrtine babilonske so posute s takimi napisi. Babilonci namreč niso imeli kamenja na razpolaganje, toraj so pisali na opeko. Iz take opeke je tudi velika knjižnica asirskega vladarja Sardanapala, ki jo je našel Anglež Layard v podrtinah glavnega mesta asirskega. Kolika je bila ta knjižnica, moremo razvideti iz tega, da v britanskem muzeju imajo do 8000 napisov, a izvedenci trdijo, da jih je v Ninivi še do 20.000 zakopanih.

Asirci so pa imeli tudi dovelj mramorja, ter so na mramorne plošče zapisovali znamenite dogodbe. Asirski vladarji so dali cele stene ugladiti in na-nje zapisati junaška svoja dela in znamenitejšje dogodbe. Tako so delali nekaj časa tudi Perzijanci.

Zgodovinopisec Jožef Flavij pripoveduje o dveh stebrih, eden je bil iz kamena, eden iz opeke, na katera so deca Setova zaznamenovala svoje iznajdbe in zvezdarska opazovanja. Porfirij tudi omenja nekih stebrov na Kreti, sedaj Kandiji, na katerih so bili zabeleženi običaji in žrtve Karibantov. Dela Hesioda, zna-

nega grškega pisatelja, bila so iz prvega napisana na svinec, ter shranjena in čuvana v tempeljnu, ki je bil posvečen boginjam znanosti in umetnosti v Beociji. Desetere zapovedi božje, kakor znamo, bile so zapisane na dve kamnitni tabli. In zakoni Solonovi so bili zapisani na lesene tablice.

Lesene tablice so upotrebljevali za pisanje vzlasti dolgo starodavni Rimci. Te tablice so bile naposled uže jako tenke, bile so pobeljene, ali pa z voskom prevlečene. Prve tablice so nazivali „album“, to je belo, in pisali so po njih s kistom ali čopičem. Še dandanes nazivamo neke knjige „album“, kakor znano. Druge tablice so upotrebljevali za vsakdanjo uporabo, in so po njih pisali, to je črtali z železnim šiljkom, in pisanje se je tudi lahko popravilo ali spremenilo, kedar je bilo kaj napečno zapisanega. Kedar ni bilo več potreba tega pisanja, ogreli so vosek na ognju in pogladili ga, in deska ali tablica je bila obnovljena; temu se je reklo „tabula rasa“.

Egipetci so pisali iz prvega na gladke stene v obče, potem vzlasti radi na stene premnogih svojih tempeljnov, ki so vsi bili popisani, slaveč dela bogov in kraljev egipetskih. Tempelj je bil Egipetcem odprta knjiga ali letopis, v katerem so čitali povest domovine svoje. Pozneje so pisali na pokrove grobnic ali rakev, na krste mumij, pa tudi na razno posodje.

Za lesenimi tablicami so prišle druge priprave, skorja lipova, javorjeva, jelševa, a vzlasti brezova, ki se daje lepo zvijati. Stari spomeniki Hindov so spisani z oljnatimi bojami na brezovo skorjo.

V izhodni Indiji in po drugih vročih krajih so upotrebljevali, odkar pomnijo, in upotrebljujejo še dandanes tu in tam, perje nekih palm. To perje lepo oberó, izrežejo iz njega one kosove, ki nimajo žil, posušé in namažejo z oljem, da so gibki. Tako prirejeni kosovi so potem kakor jako tenke in gladke lesene tablice, in pišejo na-nje, prav za prav črtajo z ostrim šiljkom. Če bi radi, da pisanje bolje vdarja v oči, tedaj v načrtane besede napusté nekega črnila. Pišejo pa po takih listih tudi s črnilom in s čopičem. Po nekaterih evropskih knjižnicah in muzejih shranjujejo po cele knjige, ki so spisane na listji palmovem. V Göttingenu se je 1839. leta nahajala ena cela biblija na 5376 listih, kakor čitamo v neki knjigi istega leta izdani. Na otoku Cejlonu še dandanes upotrebljujejo za pisma perje od palme „taliput“ nazivane; take liste potem lepo zvijejo v zvitke, in razpošiljajo po pošti.

Ali vse to ni dovelj spretno, tenko in lahko, vzlasti kedar kdo želí spisovati veliko knjigo. Zato so uže v starodavnem času premišljevali, kako da nadomesté vse te stvari za pisanje, in res so našli ta nadomestek na papirju, in to morda uže 2000 let pred rojstvom Krist. Kakor pripoveduje pismena ostalina egipetska, upotrebljevali so Egipetci uže ondaj vlakno od rastline „papir“ za pisanje. Ta rastlina raste še dandanes po gorenjem Egiptu ob Nilu, po močarinah, pa tudi drugod ob jezerih afrikanskih. Iz te rastline so izdelovali tako nazivani papir egipetski, po katerem je dobil imé tudi naš papir, da si se popolnoma razlikuje od njega. Ta papir je bil več stoletij glavni predmet egipetske trgovine in je jako bogatil deželo. Da si so veliko papirja izdelovali, vendar ni zadostoval vsem potrebam, kajti književnost se je začela bolj in bolj razširjati. Kralji egipetski so začeli nabirati knjig, ter so tako ustanavljali prve knjižnice. Vzlasti se je povzdignila književnost za kralja Ptolomeja II. okolo 197—158. leta pred rojstvom Kr.

V istem času je kraljeval v azijskem mestu Pergamu Evmen II., tudi velik ljubitelj vedé, ter je zato

tudi on začel snovati knjižnico. To pa ni bilo po volji Ptolomeju, ter je zabranil izvoz papirja iz Egipta. Menda se je bal, da bi mu ne potamnela slava, če bi tudi Evmen se proslavil. A kaj je le-ta sedaj počel? Ker ni mogel dobivati papirja, nastojal je nadomestiti ga s primerno ustrojenimi kožami ovčjimi, kar se mu je tudi posrečilo, in take kože še dandanes nazivajo latinski „pergamena“, in mi velimo pergamen. Od takrat pa do izumljenja tiskarstva so izdelovali pergamen in tržili ž njim na debelo, kajti egipetski papir je bil preslab za važne izprave. Kar je bilo znamenitejšega, tisto se je spisovalo na pergamen.

Iz prvega so pergamen prirejali na dva načina, to je za pisanje po eni strani, in za pisanje po obeh stranéh. Pergamen prve vrste so zvijali s popisano stranjo na znotraj, ter je sestojal mnogo potov iz več kosov. Ko je bila namreč popisana ena pôla, prilepili so drugo na konec, in pisalo se je naprej, ali pa so naposled vse popisane pole le po vrsti prilepili eno k drugi; to se je skup zvito nazivalo zvitok. Judje čitajo sv. pismo še dandanes iz takih zvitkov. Pergamen druge vrste, ki je bil popisán na obeh stranéh, pa je bil sešit prav tako, kot so naše knjige.

Kedar so Rimci in Grki zvedeli za papir v Egiptu, začeli so ga kupovati in na-nj pisati. Ali iz prvega je bil zeló drag, ena pola je veljala do dva goldinarja naše veljave, in to je bilo v onem času prav veliko, a pozneje mu je cena šla nazaj tako, da se je v Rimu dobival po grošu ena pôla. Rimci so nastojali, da bi egipetski papir kako zboljšali, pa se jim ni sponeslo. Pisanje je vdarjalo tako na drugo stran, da niso mogli na-njo pisati, pisali so toraj na papir samo po eni strani. Pa tudi zložiti ga niso mogli kakor mi svojega, ker bi se bil prelomil, toraj so ga zvijali v zvitke, od todi beseda „volumen“.

Tudi pergamen so jako uporabljali Rimci in Grki, ali ker se je s časom tako podražil, da ga vsak pot niti za visoko ceno ni bilo dobiti, tedaj so brisali stara zavržena pisanja, in tako so dobili pergamen, ki je bil zopet porabljiv. V srednjem veku vzlasti so veliko pergamena, navadno klasike poganske, tako priredili in na novo popisali. Bistrournim možem pa se je posrečilo, povrniti prvotno pisanje takemu dvakrat popisanemu pergamenu; taki rokopisi se nazivajo „palimpsesti“, in tako se je veliko starodavnega blaga na dan spravilo.

Egipetski papir so zamenili v enajstem stoletju z bombaževim, in temu tekmeču se ni mogel upirati egipetski papir. Zato ga je zmanjkale s časom povsodi, tudi v samem Egiptu. Ali ne smemo misliti, da je ta papir še le takrat izumljen bil, Postanek njegov sega daleč nazaj h Kitajcem. Oni so iz prvega pisali na deščice od bambusa. Kitajci trdijo, da je kitajski minister Tsailin kakih sto let pred rojstvom Kr. izdeloval papir iz vlakna neke murve, ki jo dandanes botanici nazivajo „Broussonetia papyrifera“. Morda so uže Kitajci pri mešavali bombaževine, tega ne vemo. Gotovo je, da v šestem stoletju po Kr. se je največ papirja izdelovalo v Samarkandu, v današnji Buhariji, ki je bila takrat na glasu zbog svoje obrtnosti, trgovine in prosvete. Škoro gotovo so Arabci, osvojivši to mesto, razširili papir vse do sredozemnega morja. Pozneje se je izdelovalo mnogo papirja v Damasku, zato so ondaj ta papir nazivali „charta damascena“. Iz kakih snovi in kako se papir izdeluje dandanes, to uže ne gré v naš okvir.